

MIHAJLO ROZTOHAR:

O FORMACI SOUDŮ.

Formacemi soudů rozumíme tvoření soudových celků, jež pojmáme buď jako složeniny, buď jako logické útvary vyššího řádu, buď jako komplikace. —

Složeniny soudů jest pečlivě rozeznávati od spojení čili sestavení soudů. Rozdíl jest arci ten jako mezi soustavou čili složením (Complexion) a sestavou čili spojením (Combination) vůbec. Totiž v případě složení jest svazek mezi jednotlivými částmi založen v jejich vlastnostech, souvislost jich je tedy objektivní; kdežto v případě sestavení svazek tento jest od nás utvořen a jest tedy produktem ryze subjektivním. Rozdíl tento dá se snad nejlépe pochopiti na konkrétních případech složení a sestavení jako jsou určitý počet předmětů a jejich skupina: 54 vojáků a setnina, 7 milionů lidí a národ etc. Podobně tedy máme pojímati složeniny soudové za svazek, jenž záleží ve vlastnostech jednotlivých soudů, tak že souvislost jednotlivých soudů jest objektivní, svazek ten jest ovšem novým soudem — spojení soudové však máme si představovati jako svazek subjektivní, bez všelikého objektivního podkladu.

Za příčinou snazšího rozeznávání jednoduchých a složených soudů, vyložíme zde pojem soudu vůbec a soudu jednoduchého zvláště. Soud logický t. j. jakožto syntesa — bez psychologického momentu přesvědčení — je vědomá jednota subjektu a predikátu. Subjekt a predikát jsou podstatné a jediné části logického soudu čili syntesy. Všeobecná formule pro soud logický jest »*S* jest *P*.« Tato formule však málokdy vyjadřuje celý proces souzení tak, jak se soud skutečně vyvíjel, nýbrž obyčejně obsahuje jen resultát souzení, a to platí zvláště pro případy složených soudů, jak to později uvidíme. Jednoduchým soudem rozumíme soud, jehož formule »*S* jest *P*.« má význam pouze jedné syntesy. Soud »to jest papír« je příklad jednoduchého soudu, neboť zde nám nejdůkladnější analyza neodkryje víc, než jedinou syntesu. V případech však, kde nám logicky rozbor ukazuje, že formule »*S* jest *P*.«

obsahuje více syntes, že má význam několika soudů, máme před sebou rozhodně logické celky, které nazveme soudy složenými.

Dříve však, než přejdeme k tematě samému, musíme rozřešiti zásadní otázku, zda-li takovéto celky soudů, jak jsme je právě pojmově stanovili též fakticky existují, sice se útvary, které máme na mysli, od spojení soudů podstatně neliší, takže o nějakém zvláštním typu soudových celků nikterak nejsme oprávněni mluvit. Otázka tato spadá ve své podstatě v jedno s otázkou, zdali jsou vedle jednoduchých soudů též složené čili nic?

Že kromě jednoduchých soudů jsou též složené, zdůrazňoval v novější době Überweg¹⁾, ale právě tak rozhodně tento názor potírali Sigwart²⁾ a B. Erdmann³⁾ a dnes všeobecně převládá mínění, že složených soudů není a že to, co se někdy považovalo za složeninu soudů, jest pouze spojení jednotlivých soudů vyjádřené ve zvláštní formě věty.

Otázka složených soudů točí se předem kol tak zvaných kopulativních a konjunktivních soudů ve všeobecné formě »A, B a C jsou P« anebo »S jest P, Q a R« n. př.: zlato, stříbro a železo jsou kovy, nebo: zlato je žluté, těžké a kujné. —

Sigwart jakož i Erdmann považují soudy tyto za soudové spojení a popírají, že by v těchto formách věty se naskytaly nějaké složené soudy jakožto zvláštní typ soudů vůbec. — Sigwart ovšem liší soudy plurální od soudů singulárních čili jednoduchých⁴⁾. Ale tento rozdíl spočívá jen v tom, představuje-li subjekt soudu pouze jediný existující objekt anebo jejich větší počet. — Soud konjunktivní: zlato je žluté, těžké a kujné, anebo soud kopulativní: zlato, stříbro a železo jsou kovy, jest právě tak jednoduchý jako soud »železo jest kov; nebo lépe řečeno: konjunktivní a kopulativní soud jsou vlastně pouze spojením více soudů, kteréžto spojení jakožto vědomé »vedle sebe postavení« soudů jest vyjádřeno ve formě jediné věty⁵⁾. Spojení

1) Fr. Überweg, System der Logik 5. vyd.

2) Ch. Sigwart, Logik I. 7. Absch. p. 291.

3) B. Erdmann, Logik § 54 c. 335 a § 55 c. 337.

4) Logik: I. p. 66: Wir verstehen unter »einfachem Urteil« ein solches, in welchem das Subjekt als eine einheitliche, keine Vielheit selbstständiger Objekte in sich befassende Vorstellung betrachtet werden kann (also ein Singularis ist), und von diesem eine in einem Acte vollendete Aussage gemacht wird... p. 211: Wir verstehen unter pluralen Urteilen solche, welche in einem Satze von einer Mehrzahl von Subjekten ein Prädikat aussagen.

5) § 26. p. 211: ... entsteht zunächst eine Kette von Urteilsacten die nur dadurch verknüpft sind, dass sie in dem urteilenden Subjekte einander folgen, und von demselben Bewußtsein umfaßt sind, das von einem zum anderen übergeht, ohne die früheren Acte zu verlieren. Die sprachliche Ver-

soudů však není žádným novým soudem; proto rozhodně odmítá náhled, že takové spojení soudů jednotlivých lze právem pojímati jakožto složený soud¹⁾. Rovněž Erdmann odmítá pojem složeného soudu řka, že jako nelze nějakou výpověď rozdělit, právě tak nemůže vzniknouti složený soud²⁾. Složitost subjektu nebo predikátu však nepodmiňuje složenosti soudů právě tak, jako nevzniká ještě složený soud tím, že jednotlivé soudy v jediné větě spojíme³⁾.

Všimneme-li si uvedených příkladů kopulativních a konjunktivních soudů blíže, seznáme, že zde jest nám více dáno než pouhé spojení jednotlivých soudů. Ve smysle věty: zlato, stříbro a železo jsou kovy, nalézáme totiž jednotlivé soudy: zlato jest kov, stříbro jest kov, železo jest kov, ne pouze vedle sebe, nýbrž též soud, že predikat těchto soudů jest identickým. V tomto relačním soudu spočívá právě svazek mezi jednotlivými soudy, jež s ním tvoří nový logický celek, který nazýváme celkovým soudem, relační sám však složeným. Je zřejmo, že kopulativní soud, v němž se více různým subjektům připisuje identický predikat, bychom ani nemohli jakožto platný pronést, kdybychom vůbec nevěděli, že predikat soudů jednotlivých jest identický. A právě tato identičnost jest, kterou klademe mimo jednotlivé soudy v soudu kopulativním. Nejde nám o jednotlivé soudy tolik, jako o relační soud identičnosti jejich predikátu, a jestliže je pronášíme, činíme to proto, poněvadž jest relační soud na nich založen, jsou tedy jeho podkladem čili podmínkou, bez níž soud relační vůbec nemohl by vzniknouti, podobně jako jsou jednotlivé části fundamentem hromadných předmětů (vojsko, národ etc.), jichž si bez konstituujících částí nedovedeme představit.

knüpfung der Sätze mit »Und«, die ursprünglichste und indifferenteste von allen, sagt zunächst nichts anderes als diese subjektive Tatsache des Zusammenseins in Einem Bewußtsein aus, . . .

¹⁾ Logik: § 35. p. 291: Der Ausdruck »zusammengesetzte Urteile« ist ganz falsch und unglücklich; was aus Urteilen zusammengesetzt ist, ist eine Verbindung von Urteilen, aber diese Verbindung ist darum nicht selbst wieder ein Urteil; . . .

²⁾ Logik I. § 54, 335. p. 344: So wenig die Aussage teilbar ist, so wenig kam sie auch als zusammengesetzte auftreten. Zusammengesetzt würde ein Urteil nur sein können, wenn seine Kopula eine Zusammengesetzte wäre, wenn sich also logisch eine zusammengesetzte Gleichheit, oder psychologisch eine zusammengesetzte Beziehung logischer Immanenz in ihm vorfände . . .

³⁾ § 55. 337. p. 346: Es wird kein Bedenken haben, sie (Urteilsverbindungen) unter ihrem überlieferten Namen gelegentlich kurz als Urteile zu bezeichnen, da die Erinnerung, daß sie nicht Urteile, sondern Verbindungen mehrerer Urteile in einem Satze sind, . . . wachgerufen wird. Sie werden durch die Gemeinsamkeit entweder ihres Subjektes oder Prädikates zusammengehalten.

Není potřebí, zvláště dokazovati, že takovéto logické celky nejsou totožné s jakýmkoliv libovolným spojením soudů na př. kniha jest pěkně upravená, listy jsou hladké, tisk je jemný, řádky jsou souměrné, a t. d. Zde máme skutečně pouze spojení jednotlivých soudů, které pronášíme tak, jak za sebou vznikly, ale ostatně však mezi nimi není žádných objektivních vztahů. Spojujeme-li jednotlivé soudy, činíme to za určitou příčinou, svazek jejich je tedy subjektivní a zakládá se tedy vždy na zevnějších důvodech t. j. na účelích, za nichž jsme je vytvořili, nikoliv však ve vlastnostech jednotlivých soudů samých; ke stejným výsledkům dojdeme analysou též kopulativních soudů a jiných podobných logických útvarů, tak že můžeme právem tvrditi, že skutečně jsou složené soudy v naznačeném smyslu, o nichž chceme tuto dále podrobněji jednati. —

Problém složených soudů obsahuje zásadní otázky: z čeho skládají se složené soudy, jak složené soudy vznikají? Otázky tyto se ovšem od sebe liší, neboť je něco jiného, ptáme-li se, ze kterých jednotlivých soudů se celkový soud skládá, a něco jiného jest zase, tážeme-li se, jak se soud celkový z těchto částí vyvinul. Rozdíl tento stane se patrným analysou konkrétních případů. —

Co se týče otázky po vzniku složených soudů, zdůrazňujeme, že otázka tato má svou psychologickou a logickou stránku. Díváme-li se na vznik složeného soudu, respektive logických celků se stanoviska psychologického, obracíme zřetel svůj k tomu, jak soud jakožto psychický zjev v individuálním vědomí vznikl, respektive, jak vznikává jako takový. Díváme-li se však na vznik logických celků se stanoviska logického, pak stojí v popředí našeho zájmu složený soud jakožto platná syntese; jde nám o to, jak může určitý soudový celek jakožto platný soud vůbec vzniknouti. — Zde nám jde o podmínky za nichž se může určitý složený soud vyvinouti jako platný soud. Tyto podmínky jsou ovšem všeobecné a platí pro každý individuální případ vzniku složeného soudu.

Z uvedeného lze předvídati, že logické a psychologické stanovisko ve vzniku složených soudů přivéstí nás může k různým výsledkům, a to nám analysa složených soudů též skutečně potvrzuje. Stanoviska tato však se přes to nevyklučují, nýbrž metodologicky může psychologické stanovisko výborně sloužiti logickému stanovisku, jež je směrodatné pro zkoumání jednotlivých případů logických celků. —

Co se týče složeného soudu samého, podotýkáme, že jsou logické útvary, jako na př. všeobecné soudy: voda je tekutá,

člověk je smrtelný, kruh má stejné poloměry atp., o nichž nemůžeme se ještě rozhodnouti, máme-li je považovati za jednoduché nebo složené soudy; zvláště o soudech matematických, jež mají význam definice, je velmi těžko rozhodnouti, zač je máme pokládati. V empiricky všeobecných soudech zase shledáváme, že mají spíše povahu složených než jednoduchých soudů. Kromě toho však nalézáme několik různých případů, o nichž nelze pochybovati, že máme před sebou složené soudy.

Za takové máme předem považovati smysl tak zvaných rozšířených vět, na př. Vltava je velká řeka. Čech Myslбек je umělec. Praha je hlavní město. Spící stráž je nejslabší obranou. Orel much nelapá. Srovnávám se se sousedem v dobrotě atd.

Není pochyby, že každá z těchto vět vyjadřuje nějaký soud, ale rovněž je patrné, že není to samé proneseme-li větu: Vltava je řeka anebo větu: Vltava je velká řeka. Smysl věty této obsahuje více než smysl věty první, které smysl sestavuje se pouze ze subjektu a predikátu a z ničeho jiného. V smyslu vět rozšířených nalézají se však ještě jiné logické částky, jež nejsou přímo ani subjektem ani predikátem, nýbrž vedle nich zaujímají ve větě zvláštní funkci — a to dle gramatického názvu buď jako atributy, buď jako předměty, buď jako příslovečná určení čili adverbia. Co jsou tyto části se stanoviska logického?

Zkoumáme-li atributivní poměr ve větě »Vltava je velká řeka« se stanoviska logického, seznáme, že atribut »velká« není ničím jiným než predikátem, jenž určuje význam přímého predikátu »řeka«. Jsou-li však atributy s logického hlediska predikáty, pak jest patrné, že jejich poměr k podstatným částem výpovědi nemůže býti jiný než ten, v němž se nacházejí subjekt a predikát vůbec. To jest, jako predikáty musí míti atributy též své logické subjekty, s nimiž tvoří zase logickou jednotu. Zajisté znamená »velká řeka« tolik jako »řeka je velká.« Atributy se svými příslušnými členy ve větě rozšířené jsou vlastně zkrácené věty, větní abreviatury, jejich smysl je soud, nebo nějaká syntesa vůbec. Atributivní poměr v rozšířené větě je tedy s logického hlediska poměr predikativní. Správnost tohoto názoru vyplývá nejlépe z faktu, že smysl uvedené věty lze rozložit na soudy: Vltava je řeka, řeka (tato) je velká.

Podobně dají se pojímati též objekty a příslovečná určení rozšířených vět.

Je tedy patrné, že smysl rozšířených vět obsahuje vždy více než pouze jediný soud. Nyní nebude nám těžko ukázati, že tyto

soudy nejsou pouze »vedle sebe« nýbrž, že tvoří logický celek, jaký máme v soudu složeném. Smysl rozšířené věty »Čech Myslbek je umělec«, předem skládá se ze soudů: Myslbek je umělec a Myslbek je Čech. Ve smyslu této věty je však obsaženo ještě více, totiž v ní je vyjádřeno též naše poznání, že Myslbek, jenž jest umělec, jest Myslbek, jenž jest Čech. Máme tedy před sebou nový soud, v němž se klade identičnost subjektů obou původnějších soudů (Myslbek jest umělec, Myslbek jest Čech) na nichž se tento nový soud zakládá. Soudy tyto tvoří nový logický celek, který vyplňuje smysl věty »Čech Myslbek jest umělec«. Třetí, relační soud, jenž je založen na obou fundamentálních čili konstituujících soudech jest jejich svazkem.

Takto bychom mohli rozvinouti smysl skoro všech rozšířených vět, nevyjímaje ani vět předmětových, jichž smysl může býti hodně komplikovaný: v každém případě však bude smysl složeným soudem. Podotýkáme však, že smysl některých vět předmětových obsahuje pouze jednoduché relační soudy.

Zkoumejme nyní smysl tak zvaných zkrácených vět, jež už svou zevnější formou ukazují nám povahu složených soudů. Jsou to věty, v nichž k jednomu subjektu vztahujeme dva nebo více predikátů a naopak. Tak na př. má věta: »zlato je žluté, těžké a kujné« tři různé predikáty, jež vztahujeme k subjektu »zlato«, avšak smysl této věty jest, jak víme, logický celek tří soudů a to: zlato je žluté, zlato je těžké, zlato je kujné.

Logický svazek jich spočívá v novém relačním soudu, že subjekt těchto tří soudů jest identický. Soudy tyto, jež se nazývají v logice soudy konjunktivními, jsou tedy vesměs složené.

Za příklad smyslu zkrácené věty s více subjekty a jediným predikátem uvedeme soud kopulativný: Železo, stříbro a zlato jsou kovy. I zde máme celek tří soudů: železo je kov, stříbro je kov, zlato je kov. Logický celek těchto soudů zakládá se na relačním soudu, že jejich predikat »jest kov« je identický.

Jsou též případy zkrácených vět, kde máme spojeno více subjektů s větším počtem predikátů v logickém celku na př.: Pivo, víno a kořalka jsou tekutiny a opojné nápoje. Smysl této věty sestává ze soudů: pivo je tekutina, víno je tekutina, kořalka je tekutina, dále ze soudů: pivo je nápoj, víno je nápoj, kořalka je nápoj, k tomu ještě soud, že nápoj tento je opojný a konečně též soudy: že predikát tekutina je identický, jakož i že predikát nápoj je identický. Všechny tyto soudy jsou novým logickým celkem, jenž se od jednotlivých konstituujících soudů liší jakožto složený soud.

Smysl zkrácených vět je tedy právě tak složitý jako je smysl rozvitých vět.

Zbývá nám ještě zkoumati smysl souvětí čili tak zvaných složených vět, neboť není vyloučeno, že by zde soudový celek mohl ukázati strukturu spojení, pouhého »vedle sebe«, a skutečně není těžko naléztí mezi tak zvanými souřadnými souvětími příklady, jichž nelze nám pojímati jako složené soudy, nýbrž spíše jako spojení několika soudů, zvláště tam, kde jednotlivé věty řadí se bezprostředně jedna za druhou na př. *A* čte, *B* zpívá, *C* píše, *D* počítá. Nemají-li tyto soudy vyjádřiti nic více než souhrn mých zkušeností tak, jak jsem jich nabyl, pak zajisté zde nemáme složeného soudu.

Bylo by ovšem nesprávné, kdybychom chtěli předpokládati, že též všechna ostatní souřadová souvětí mají význam vesměs soudových spojení; neboť právě naopak je pravda, že častěji má souřadové souvětí význam složeného soudu než spojení soudů. Z nesčetných příkladů uvedeme pouze větu: Růže při trní se rodí, radost po žalosti chodí. Celek smyslu obou vět tvoří soud, v němž se klade nějaká obdobnost mezi smyslem první a druhé věty. —

V celku k týmž resultátům přivede nás logická analyza souvětí podřadných jako jsou na př. Když ptáčka lapali, pěkně mu zpívali. Každý pták zpívá, jak mu zobák narostl, atd. Též v uvedených příkladech nalézáme logické celky skládající se vesměs ze soudů původnějších. Ve smyslu podřadných souvětí nalézáme rovněž logické útvary, jež se složením soudům na vlas podobají, jež však nejsou ani složeniny ani spojení, nýbrž zvláštní logické útvary, o nichž později více.

Z kolika soudů nejvýše může se skládati soud složený, toho nelze předem stanoviti, nýbrž přesnou odpověď k tomu může nám dáti pouze důkladná logická analyza vět; jen tolik je patrné, že každý nový logický celek skládá se aspoň ze dvou konstituujících soudů. Úplná analyza smyslu vět posud ještě však nebyla provedena.¹⁾ —

II.

Z našich dosavadních resultátů logického rozboru vět vyplývá, že nejvíce složených soudů skládá se tak, že jednotlivé konstituující soudy jsou buď svými subjekty nebo predikáty sjednoceny v novém logickém celku. Kromě toho však může býti

¹⁾ Logickou analyzou vět zabýval se posud ze všech nejvíce J. D. Morell: *Analysis of Sentences*.

jejich svazek založen v obsahu soudu anebo konečně v soudu samém jakožto platné syntesi. Podle toho rozlišujeme tři hlavní skupiny složených soudů.

Do první skupiny náleží ony složené soudy, jejichž svazek jest založen buď v subjektu anebo predikátu konstituujících soudů. Zde lze lišiti zase více druhů složených soudů a to:

a) subjekty jednotlivých, konstituujících soudů jsou identické na př. drobný pták zpívá.

Smysl této věty skládá se z těchto soudů:

1. pták zpívá (1. konstituující soud) S_1 jest P_1

2. pták je drobný (2. konstituující soud) S_2 jest P_2

3. ze soudu; že subjekt 1. a 2. soudu jest identický čili jinými slovy: pták, jenž zpívá, jest ptákem, jenž jest drobný. (S_1 a $S_2 + P_3$) Tento třetí soud je tedy založen na identičnosti subjektů v soudech skládajících.

Jakožto další příklad uvedeme větu: zlato je žluté, těžké a kujné. Zde máme především tři konstituující soudy a to:

1. soud: zlato je žluté S_1 jest P_1

2. soud: zlato je těžké S_2 jest P_2

3. soud: zlato je kujné S_3 jest P_3 .

Čtvrtý jakožto celkový soud však klade, že subjekty všech tří konstituujících soudů jsou identické, (S_1 , S_2 a S_3) jsou P_4 .

b) Predikáty konstituujících soudů jsou identické, na př. Král a papež vládnu. Smysl této věty dá se rozložit takto:

1. soud: král vládne S_1 jest P_1

2. soud: papež vládne S_2 jest P_2

Celek obou tvoří 3. soud, že predikáty P_1 a P_2 jsou identické čili symbolicky vyjádřeno: P_1 a P_2 jsou P_3 .

c) Svazek mezi jednotlivými soudy jakožto částmi celkového soudu může spočívat ve vztahu identičnosti mezi predikátem jednoho a subjektem druhého soudu na př. Radnice je starobylá budova. Smysl uvedené věty skládá se jednak ze soudu:

Radnice je budova, S_1 jest P_1 , jednak ze soudu: budova je starobylá, S_2 jest P_2 , jednak ze soudu, že predikát prvního soudu je identický se subjektem druhého čili symbolicky: P_1 a S_2 jsou P_3 .

Sem náleží předem případy soudů s příslovečnými určeními, na př. lid bouřlivě demonstroval, a jiné.

d) Poněkud zvláštního tvaru nabývají složené soudy, když jejich celek není tvořen vztahem dvou anebo více konstituujících soudů, nýbrž jejich učeněností v třetím soudu, ovšem že jest tato učeněnost zprostředkována pomocí vztahových soudů. Za

příklad uvedeme větu: Zdatné nadání jest veliké jmění, jejíž smysl jest založen takto:

1. soud: Nadání je jmění, S_1 jest P_1
2. soud: nadání jest zdatné, S_2 jest P_2
3. soud: jmění jest veliké S_3 jest P_3 .

Druhý a třetí soud jsou učleněny v prvním soudě » S_1 jest P_1 « pomocí dvou nových soudů, z nichž prvý vypovídá identičnost subjektu S_1 a S_2 (S_1 a S_2 jsou P_4) druhý pak identičnost P_1 a S_3 (P_1 a S_3 jsou P_5). —

II. Do druhé skupiny počítáme složené soudy, jejichž svazek spočívá ve vztahu mezi obsahy soudu, a sice to může býti:

a) vztah podobnosti nebo obdobnosti na př. Jako víno omámí, tak zpije též ctižádostivost.

1. soud jest: Víno omámí S_1 jest P_1
2. soud pak: ctižádostivost zpije S_2 jest P_2
3. soud jakožto svazek obou vypovídá obdobnost mezi obsahem prvního a obsahem druhého soudu čili symbolicky: [(S_1 jest P_1) a (S_2 jest P_2)] jsou P_3 .

b) vztah příčinnosti na př. Led taje, protože slunce svítí. Složený soud zde vypovídá, že mezi obsahem prvního a druhého soudu jest vztah příčinnosti.

c) vztah koexistence na př. hřmí, blýská se a prší, nebo: ve škole se čte, píše, zpívá a hraje.

d) vztah posloupnosti na př. Když slunce zapadlo, nastal soumrak. Schema všech těchto soudů jest stejné: [(S_1 jest P_1) a S_2 jest P_2)] jsou P_3 . —

Do druhé skupiny máme konečně zařaditi též smysl vět s předměty a jim ekvivalentními částmi vět rozšířených.

III. Do třetí skupiny zařazujeme pak případy, v nichž složený soud vypovídá nějaký vztah mezi soudy jakožto platnými syntesami. Sem spadají:

a) vztahové soudy následnosti jako soudy vztahu mezi důvodem a následkem na př. trojúhelník je stejnostranný, tedy trojúhelník je rovnoúhlý, nebo: Barometer stoupá, nastane pěkné počasí. Zde vypovídá se pouze nutná následnost mezi prvním a druhým soudem jakožto platnými syntesami.

b) vztahové soudy rovnoplatnosti dvou nebo více syntes. Za příklad uvedeme větu: Člověk věčně nežije, člověk je tudíž smrtelný, anebo: Státní organism je nemocný, ve státě je totiž nepořádek. První vypovídá v podstatě totéž, jako druhý a tato rovnoplatnost klade se právě v složeném soudu.

c) vztahové soudy obsaženosti jednoho soudu ve druhém. Příklad podává nám věta: každá vášeň znamená nedokonalost, zvláště pijáctví je velká chyba. Druhý soud je obsažen v prvním, neboť subjekt jeho pijáctví spadá pod pojem vášeň, subjekt prvního soudu.

Sem patří též sylogismy čili závěry ze všeobecných soudů na jednotlivé případy n. př. v šichnilidé jsou smrtelní, papež jest člověk, papež je tedy smrtelný. Druhý soud »papež jest člověk« vypovídá obsaženost pojmu papež v pojmu člověk. Co třetí soud vypovídá, není nic jiného než explikace tohoto poměru. Smysl sylogismu lze vyjádřiti též jedinou větou: papež, jenž jest člověk, jest smrtelný. Dosud uvedené příklady reprezentují nám vesměs jednoduché případy soudových složenin. Jsou však též komplikovanější případy a sice mohou vzniknouti nejruznější komplikace zhora uvedených tvarů složených soudů.

Za příklad budiž uvedeno souvětí: Opice a člověk jsou ssavci, tedy i magot a bušman jsou ssavci a páteřnatci. Smysl její dá se rozložit takto: První věta obsahuje složený soud, že predikáty soudů: opice je ssavec a člověk je ssavec, jsou identické. Věta druhá obsahuje složené soudy, že subjekty konstituujících soudů jsou identické (Magot jest ssavec, Magot jest páteřnatec, Bušman jest ssavec, Bušman jest páteřnatec) a že predikáty těchto soudů jsou identické (Magot jest ssavec, Bušman jest ssavec, a Magot jest páteřnatec, Bušman jest páteřnatec). Z těchto složených soudů vzniká nový složený soud, jenž vypovídá, že smysl předvětí a závětí jsou ve vztahu následností. Uvedeme druhý příklad: Tři žáci jsou trestáni. Logický rozbor nám ukazuje, že věta má tuze složitý smysl a sice sestavuje se z těchto soudů:

1. soud: A je trestán, S_1 jest P_1
2. soud: B jest trestán, S_2 jest P_2
3. soud: C jest trestán, S_3 jest P_3
4. složený soud, že predikát těchto tří soudů jest identický, čili: A, B, C jsou trestáni, $(P_1 P_2 P_3) + P_4$
5. soud: A je žák, S_5 jest P_5
6. soud: B je žák, S_6 jest P_6
7. soud: C je žák, S_7 jest P_7
8. soud složený, že predikáty všech tří soudů jsou identické: A, B, C jsou žáci, čili $P_5 P_6 P_7$ jsou P_8 . —

Smysl uvedené věty však obsahuje ještě jiné soudy a sice 9. soud: A B C jsou tři a 10. soud, že subjekt 8. a 9. soudu jest identický čili: žáci A B C jsou tři. Konečně máme 11. složený soud, jenž vypovídá, že subjekty 10. a 4. soudu jsou identické.

Vidíme, že čtvrtý a osmý soud skládají se ze soudu jednoduchých, kdežto soud 10. má za základ svůj jednak složený soud (8.) jednak však jednoduchý soud (9.) Naproti 4. a 8. soudu jest 10. soud složený soud druhého stupně, ony však jsou složené soudy prvního stupně. Jedenáctý soud skládá se zase ze dvou složených soudů a to jednak ze složeného soudu druhého, stupně (10. soud), jednak ze soudu složeného prvního stupně (4. soud), jest tudíž složený soud třetího stupně.

Již tento příklad sám nám jasně dosvědčuje, jak rozmanitě lze naše soudy skládati ve stále nové celky. Není třeba zvláště zdůrazňovati, že nalezájí se ještě jiné komplikace soudů, které nabývají zase složitějšího tvaru, které však se od uvedených podstatně neliší.

* * *

Od těchto soudových celků nutno rozlišovati logické útvary, jež se jim sice formou svou velice podobají, avšak mají význam pouze jedině platné syntesy a jsou tedy jediným soudem, ovšem soudem zvláštního druhu, pro nějž později nalezneme vhodný název. Sem patří předem *posudky*, dále tak zvané *soudy modální* a konečně *soudy hypotetické*.

Posudek čili soud o soudu jest považovati za zvláštní logický útvar, protože máme vlastně pouze jediný soud, jehož subjekt jest nějaký jiný soud respektive synthese.

Smysl věty: *hezké je, že jste se obětovali*, je posudek. Zde máme zajisté dva soudy, a sice je první soud »*vy jste se obětovali*« druhý pak jest soud: »*že jste se obětovali je hezké.*« Avšak zde nemáme žádného spojovacího soudu, jako v případech soudů složených, kde jsou dva nebo více soudů spojeny v nový logický celek. V případě posudku je nějaký soud takřka basí nového soudu, jest vždy jeho subjektem, nikoliv však jeho konstituující částí jako jsou to jednotlivé soudy u složených soudů. V posudku zaujímá tedy soud docela jinou funkci než u soudů složených. V posudku je soud to, co představa, respektive pojem v soudech původnějších, jednoduchých, totiž je pouze subjektem soudu nového. A právě v tom jest rozdíl mezi soudem složeným a posudkem.

Mezi posudkem lze předem rozlišovati tolik variant, kolik různých druhů soudů funguje jakožto subjekt v posudku.

Jakožto posudky máme nadále považovati smysl vět s determináčnými slovy: *lecko, někdy, často, málokdy atd. n. př. člověk se často zmýlí*; neboť smysl této věty dá se rozložití též takto

»že se člověk zmýlí« stává se často. Zde se určuje soud dle jeho obsahu právě tak, jako se určuje vůbec subjekt pojmovým predikátem.

Do skupiny posudků spadají konečně soudy modalit ve všeobecné formě: *S* je snad *P*, *S* je zajisté *P*, *S* je nutně *P*. Jsou to tedy tak zvané soudy problematické, asertorické a apodiktické. Avšak soudy tyto jsou ve skutečnosti posudky, jež vznikají tak, že reflektujeme na způsob a stupeň našeho přesvědčení o objektivní platnosti synthesy. Soudy tyto totiž znamenají, buď že soud »*S* jest *P*« je jen pravdě podobný — v kterémžto případě vznikne soud problematický — buď že soud »*S* jest *P*« je jistý — soud asertorický, buď že soud »*S* jest *P*« je nutný t. j. že jej musíme nutně klásti — soud apodiktický. Jak vidíme jsou to soudy nikoliv primární nýbrž sekundární, neboť se zakládají vesměs na soudech primárních.

Soudy, jež spočívají na syntesách, ne na představách respektive na pojmech, nazýváme soudy vyššího řádu, ony pak soudy nižšího řádu. Nový typický případ soudu vyššího řádu máme tam, kde predikátem nového soudu jest nějaký soud jakožto jeho base, analogicky jako to jest u posudku. Za příklad uvedeme větu: »To jest, že by se mohlo chváliti.¹⁾ Ekvivalentní a též obvyklejší jsou věty, kde je predikát naznačen zajmenným výrazem: takový, taková, takové, n. př. Tma je taková, že člověk nevidí ani na krok kolem sebe, anebo: vedro bylo takové, že si nikdo netroufal na ulici.

Zájmenný výraz je zde jakousi sponou anebo alespoň část spony »jest takový.« Logickým predikátem soudu jest však tato spona zároveň se soudem vyjádřeným ve vedlejší větě (že člověk nevidí ani krok kolem sebe, nebo: že si nikdo netroufá na ulici atd.)

Zde je soud jakožto predikát rovněž podstatným členem soudu, nikoliv však jeho konstituující částí jako u soudů složených. Pro tento typický případ soudů vyššího řádu posud ještě postrádáme vhodného názvu, abychom je mohli pod jednotný termín shrnouti, vždy však máme je jako zvláštní druh vedle posudků zařaditi do kategorie soudů vyššího řádu.

Do druhé skupiny soudů vyššího řádu počítáme hypotetické soudy ve všeobecné formě věty: Je-li *A*, tedy jest *B* anebo: je-li *A B*, tedy jest *C D* a jejich varianty. Dále patří sem též soudy negativní.

Soud hypotetický je relační soud, jenž vypovídá vztah následnosti mezi dvěma syntesami n. př. Stoupne-li barometr,

¹⁾ Věty takové jsou v češtině ovšem méně obvyklé, ale velmi oblíbené v řečích jihoslovanských.

nastane pěkné počasí. Zde se neklade ani, že barometr skutečně stoupne, ani že nastane pěkné počasí, nýbrž pouze to, že obě syntesy, jež tvoří obsah předvěti a závěti, jsou ve vztahu následnosti, tak že z platnosti jedné nutně vyplývá platnost druhé a nic více.

Hypotetický soud jest tedy založen na dvou syntesách; přes to však má tento logický celek význam pouze jediné platné syntesy, neboť smysl předvěti a závěti nejsou žádnými soudy, nýbrž pouhými fingovanými soudy čili předpoklady.¹⁾ — Sem patří též soudy, jež kladou vztah spornosti, jež se svou formou velmi podobají soudům hypotetickým n. př. Je-li *A*, není *B* anebo: není-li *A*, jest *B*. Zde máme pouze jediný soud, jenž vypovídá, že mezi oběma syntesami jest spornost, respektive výlučka, ale nic více. Konečně máme jakožto zvláštní druh sem zařaditi též závěrové soudy kauzální ve formě věty: poněvadž je *A*, proto je *B*.

Negativné soudy považují všeobecně za zvláštní druh soudů, tak že dělí soudy na dvě hlavní skupiny t. j. na pozitivní a negativní soudy, jakožto kvalitativně podstatně od sebe odlišné druhy soudů. Jen málo je logiků, jež by toto stanovisko neschvalovali. A mezi těmito zaujímá čelné místo zajisté Sigwart, jenž poprvé přímo systematicky probral otázku negativních soudů a ukázal, že negativních soudů, jež by se jakožto stejně původní druh soudů kvalitativně lišily od pozitivních není, nýbrž že zápor je soudem sekundárním, jenž má vždy nějakou pozitivní syntesu za svůj předpoklad a je takořka objekt záporu, ostatně však je zápor právě tak pozitivní jako každý jiný pozitivní soud vůbec.²⁾

Musíme uznati, že v podstatě má Sigwart pravdu a že rozdělení soudu na pozitivní a negativní: jaké n. př. jsou věty: slavík je pták a žába není ryba, je neodůvodněné. I v tom má Sigwart pravdu, že zápor je soudem nikoliv primárním jako je soud pozitivní, nýbrž sekundárním. Avšak toto rozdělení má též svůj dobrý základ, a to jednak proto, že fakticky se negativní čili záporné věty jakožto zvláštní druh liší od vět pozitivních (*S* jest *P*) a (*S* není *P*), jednak však proto, že s psychologického stanoviska t. j. díváme-li se na soud jakožto psychický fenomen, se musí uznat, že zápor a klad se mezi sebou podstatně liší a sice jsou zápor a klad dva různé způsoby naše vědomé reakce na určitou syntesu, jež se dají nejpřiměřeněji označiti jakožto uznání a zamítnutí nějaké syntesy. Ale není pochyby, že jak v kladu

¹⁾ Viz Roztohar, Theorie hypotetického soudu. Ze slovinského přeložil Karel Vondráček 1910 p. 95 55.

²⁾ Téhož názoru je Krejčí Logika § 28.

tak i v záporu je vždy naše přesvědčení obsaženo, neboť je patrné, že je v soudu »žába není ryba« právě tak obsažen náš stav přesvědčení jako v soudu »slavík je pták.« Bez přesvědčení vůbec žádného soudu není, jak jsme to dříve zjistili, proto právě musí býti též v záporu obsažen náš subjektivní stav přesvědčení, máme-li jej vůbec považovati za soud.

Z toho však plyne, že stav přesvědčení jakožto specifický moment v procesu souzení není jednoduchý psychický stav, nýbrž složený a sice v každém stavu přesvědčení nalézá se též buď moment uznání anebo moment zamítnutí. Chceme-li soud určití též po stránce jeho momentu přesvědčení, pak vznikají soudy jako jsou negativní čili záporné S není P , a též některé pozitivní soudy, jako n. př. že je S P , platí, že S jest P je pravdivé etc. Na tuto formu lze převéstí též všechny negativní soudy tak, že nabývá zápor formy: » S jest P « jest neplatné, čili $(S + P)$ neplatí nebo podobně, což vždy znamená tolik jako: Synthesu » S jest P « zamítáme.

Tento soud však jest též formálně pozitivní. Vidíme, že logický soud jakožto syntesa je v každém případě pozitivního tvaru » S jest P «, proto také z logického hlediska o pozitivních a negativních soudech mluvíti nelze, nýbrž činí-li se taková distinkce, pak se může týkati pouze psychologického soudu t. j. stavu přesvědčení v procesu souzení. Zápor jakožto soud však je též syntesa a ta jest vždy pozitivní » S jest P «. Zápor čili negativní soud má tedy za svůj subjekt vždy nějakou syntesu čili logický soud nikoliv však psychologický soud, neboť není možno, bychom nějakou syntesu uznali a zároveň ji popírali, což by se stalo v případě, kdyby byl subjektem našeho záporu, nějaký soud psychologický. Predikát záporu však vyjadřuje náš psychický stav zamítnutí. V tomto ohledu upomíná nás zápor na posudky, zvláště na soudy modality; přece však se od nich liší, neboť v posudcích jest subjektem vždy nějaký soud psychologický, v záporu však jen soud logický čili syntesa. V tom však, že subjekt záporu je pouze syntesa, podobá se zápor hypotetickému soudu, ovšem jen do jisté míry.

Posud jednali jsme jen o soudech vyššího řádu, jež máme považovati za soudy jednoduché, neboť mají význam pouze jediné syntesy. Nalézáme však též případy složených soudů vyššího řádu.¹⁾ Jsou to předem hypotetické soudy všeobecné formy: I je-li A , i je-li B , jest R . Věta taková obsahuje jednak jednoduché hypotetické: Je-li A , jest R , je-li B , jest R , a soud kate-

¹⁾ Viz Theorie hypotetického soudu p. 113.

gorický, že oba tyto soudy mají identický následek. Nový případ složených hypotetických soudů ukazuje nám všeobecná forma věty: Je-li *A*, tedy jest *B* i *C*. Složený soud vypovídá zde identičnost důvodu v hypotetických, jakožto konstituujících soudech.

Není zapotřebí zvláště ukazovati, že též posudky a negativní soudy mohou býti po případě konstituujícími částmi složeného soudu vyššího řádu. —

Analogicky jako u soudu vyššího řádu nalézáme též v kategorii soudů vyššího řádu jednoduché jakož i složené soudy prvního, druhého, třetího stupně. Jednoduchým soudem vyššího řádu prvního stupně nazýváme logický útvar, jehož základem jest nějaký jednoduchý soud vyššího řádu, jako jsme to viděli u dříve uvedených příkladů posudků, hypotetických soudů a negativních soudů. —

Jednoduchý soud vyššího řádu druhého stupně však jest onen, jehož základem jest nějaký soud vyššího řádu. Zde uvedeme předem tak zvané negativní hypotetické soudy ve formě věty: *Není-li A*, tedy *není B*. Hypotetický soud v tom případě totiž zakládá se na negativní syntese, respektive na negativním fingovaném soudu, a ty jsou, jak víme, už logické útvary vyššího řádu. Za jednoduché soudy vyššího řádu druhého stupně máme považovati též tak zvané hypoteticko-hypotetické soudy¹⁾ ve všeobecné formě: dejme tomu, že je-li *A*, jest *B*, a dejme tomu že je-li *C*, jest *D*, tedy platí: je-li *E*, jest *F*. Zde hypotetický soud jako relační soud zakládá se na hypotetických předpokladech, jež máme považovati za logické útvary vyššího řádu. Rovněž mezi složenými soudy vyššího řádu nalézají se příklady soudu prvního a druhého stupně. Pro soudy druhého stupně této skupiny nalézáme nejvíce příkladů mezi hypotetickými soudy, jejichž všeobecná forma zní: je-li *A*, jest *B*, je-li *C*, jest *D*; tedy platí, že je-li *E*, jest *F*. Zde máme složeninu hypotetických soudů, a sice je složený soud sám hypotetickým soudem. —

Již z toho, co bylo uvedeno, lze seznati, jak složitých tvarů mohou nabývati naše soudy zvláště mezi logickými útvary vyššího řádu, ale bylo by zajisté chybné mínění, že složeninami soudů vyššího řádu, je tvoření logické ukončeno. Nikterak, neboť nalézáme nejrozmanitější sjednocení jednotlivých skupin obou kategorií: soudů nižšího i vyššího řádu. Takovéto logické útvary chceme nazývati komplikacemi, jakožto nový typ formací soudů.

Do této kategorie patří předem tak zvané disjunktivní soudy ve formě věty: *Buď A jest, anebo B, anebo C jest.*

¹⁾ Viz: Theor. hypot. soudu p. 105.

Ve smyslu disjunktivní věty: Buď jest A, nebo B, anebo C, jsou obsaženy předem tyto hypotetické soudy:

1. soud hypotetický: Je-li A, jest X
2. soud hypotetický: Je-li B, jest X
3. soud hypotetický: Je-li C, jest X.

Dále máme jakožto 4. soud, že následek těchto tří hypotetických soudů jest stejný, čili: I je-li A, i je-li B, i je-li C, jest X. 5. soud vypovídá, že důvody, jež mají tentýž následek, se vylučují. Konečně jest soud, že jeden z důvodů musí platiti, neboť závěti skutečně platí. (6. soud).

Z toho plyne, že soud disjunktivní jest komplikací složeného hypotetického soudu (soud vyššího řádu), a posudku (soud [7.] vyššího řádu). —

K otázce, jak daleko sahají meze tvoření logických celků, lze prozatím jen povšechně odpověděti, že sahají tak daleko, pokud stačí vůbec tvůrčí síla lidské intelektuality. Ale mnohem zajímavější a dalekosáhlejší než ta, jest otázka, proč vůbec tvoříme takové celky. Správná odpověď k této otázce otevírá nám nové perspektivy pro rozřešení leckteré logické záhady.

